

Toch, hoe pover waren, dieper bezien, de resultaten! Waar kwam de, met al dat onderwijs bedoelde, algemeene ontwikkeling ten slotte op neer? Op wèten, wèten, geheugen-capaciteit, aangeleerde kennis, zonder meer eigenlijke „ontwikkeling” van eigenschappen of aanleg dan een buitensporig verduwingsvermogen of toevallige omstandigheden hier en daar mogelijk deden blijven. Hoeveel karakter ging reddeloos verloren! Hoeveel liefde en geestdrift werd verstikt of verknoeid! Hoeveel levenslust voor goed geknakt! En wat stond daar tegenover? Werden zij die door de examens glipten dan nu werkelijk „praktisch bruikbare” mensen? Zóó zij het werden, lag dat zeker niet aan hun onderwijs. Want zoodra zij goed-en-wel „van school af” waren, moesten zij beginnen — in de handels- en industriele, in de geleerde, de ambtelijke, de kunstenaarswereld, óveral, zonder uitzondering! — op gansch andere wijze dan tot nog toe te leeren werken. Niet maar enkel met hun geheugen, zelfs niet meer enkel met hun intellect, maar met hun gansche persoonlijkheid. En och, wat was daar vaak van overgebleven!

De kwestie is dat nuchterheid maar al te dikwijls kortzichtigheid beteekent, dat verstandige en degelijke mensen vaak uitnemend praktisch denken te zijn, en zich dan deerlijk vergissen. Het middelbaar (en een deel van het hooger) onderwijs, waarop onze vaders en grootvaders zoo trotsch waren, bleek duur en slecht. Immers waarin bestaat dan toch eigenlijk 's mensen „geschiktheid” voor het leven? In louter weten? Voor een enkelen kamergeleerde misschien, ja, en ook dát betwijfel ik! Zelfs een kamergeleerde zal niet veel deugdelijks voortbrengen, zoo hij geen levenskracht en geestdrift bezit. Wie waarlijk voor het leven bewaarde, tegen het leven opgewassen, menschen kweken wil, moet gezonde, krachtige en levenslustige menschen trachten te kweken. Niet weten, kennen, „in z'n mars heb-

ben” zij de leuze, maar kracht, karakter en intelligentie. En vooral: help de jonge menschen bij het leeren zien, begrijpen en liefhebben van de levende wereld om hen heen. Het werk waar zij plezier in hebben -- 't zij onderzoek of productie — help hen daarmee en leer hun in nog andere dingen belangstellen en plezier krijgen. Alleen wat men gaarne doet, doet men goed. Belangstelling, en daardoor liefde, ziedaar het eenige noodige voor levenslust. En zonder levenslust geen levenskracht, zonder levenskracht geen daden, geen menscbloei! . . . O, ik weet natuurlijk wel dat b.v. niemand zijn lichaam zal willen toevertrouwen aan een dokter zoo hij niet eenige garantie heeft, dat die man zijn vak verstaat. Daarvoor is misschien wel een titel noodig, en voor dien titel examens, en voor die examens het noodige gevos. Hetzelfde geldt voor tal van andere vakken. De wetenschap moet vooruit gebracht worden. Uitstekend! Laat de menschen leeren en studeeren, maar laat hen intusschen plezier houden in hun leven, maak er niet in de éérste plaats geleerden, maar er altijd in de eerste plaats levenskrachtige, karakter-volle, voor het geluk geschikte menschen van.

En voor dat doel kan men van alle schoonheid ter wereld, kan men dus ook van die der kunst zoo machtig veel profijt trekken. Wie geleerd heeft de schoonheid om zich heen op te merken en te genieten kan nooit meer heelemaal ongelukkig worden. In de benardste omstandigheden, op het onverwachtst soms, zal hij blijie oogenblikken kennen, en deze blijheid zal hem altijd weer opwekken, altijd weer prikkelen tot nieuwe inspanning. Niet enkel voor kúnstproductie heeft men inspiratie noodig, en niets is meer inspireerend dan schoonheid.

Maakt men een uitzondering voor de lessen van enkele geestdriftige en kunstgevoelige leeraars en leeraren, dan kan men gerust zeggen, dat het z.g. onderwijs in de nederlandsche litteratuur zich totnogtoe enkel be-